

Оперилено
29.04.2024р.
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.061
д.п.н., проф Братко М.В.
МВ

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.061 у Київському столичному
університеті імені Бориса Грінченка
докторові педагогічних наук, професорові,
професорові кафедри освітології та
психолого-педагогічних наук Факультету
педагогічної освіти
Братко Марії Василівни

Рецензія

Желанової Вікторії В'ячеславівни, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка на дисертацію Вакулової Ірини Василівни «Розвиток інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

1.Актуальність дисертаційної роботи.

Актуальність поданої дисертації зумовлюється модернізаційними процесами, що відбуваються в сучасній вищій освіті на інноваційних засадах. Доцільність доробку Вакулової І. В. також зумовлена зростанням ролі вчителів іноземної мови в сучасному глобалізованому світі, що об'єктивно детермінує потребу суспільства у вчителях іноземних мов інноваційного типу. Саме в процесі фахової підготовки здобувачів освіти цього напрямку у ЗВО вирішується проблема визначення й розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов. До того ж, у сучасному науковому дискурсі досить широко представлені різні аспекти педагогічної інноватики, зокрема, її концептуальні позиції; сутність та структура інноваційної діяльності; реалізація інноваційності у форматі вищої освіти; аспект впровадження інноваційних освітніх технологій; інноваційний потенціал особистості. Проте проблема розвитку інноваційного потенціалу як передумови успішного професійного становлення майбутнього вчителя іноземної мови розглядається лише аспектно. Отже, є очевидною соціальна, наукова й практична актуальність дисертації Вакулової І. В.

2.Наукова новизна результатів дисертації.

Найбільш суттєвими результатами, що характеризують наукову новизну дисертаційної роботи Вакулової І. В., є такі: *вперше* визначено сутність та структуру феномену «розвиток інноваційного потенціалу майбутнього вчителя іноземних мов», що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-творчий та результативно-оцінювальний компоненти, які за умови актуалізації та реалізації уможливають успішне становлення вчителя іноземних мов інноваційного типу, здатного до нестандартного мислення та активної інноваційної педагогічної діяльності;

визначено етапи розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, якими є акумуляція, актуалізація, реалізація; обґрунтовано організаційно-педагогічні засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов (збагачення системи мотивів інноваційно-професійного самовизначення, доповнення освітньо-професійних та робочих програм, навчальна колаборація з використанням цифрових освітніх інструментів, застосування зворотного зв'язку, що передбачає рефлексію всіх суб'єктів педагогічного процесу); визначено інноваційні принципи; розроблено критеріальну базу дослідження, що представлена спонукальним, гностичним, процесуальним, рефлексивним критеріями та відповідними показниками, суголосними з репродуктивно-імітаційним, перетворювально-корекційним, продуктивно-інноваційним рівнями розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов; *уточнено* сутність ключових понять дослідження, зокрема «інновація», «інноваційність», «інноваційна людина», «педагогічна інноватика», «потенціал», «розвиток»; *подальшого розвитку набули* методичні практики, інноваційні форми та методи розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземної мови у фаховій підготовці.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення дисертації полягає в обґрунтуванні методологічних засад дослідження, що представлені сукупністю методологічних підходів (системний, особистісний, діяльнісний, компетентнісний, інноваційний, аксіологічний, середовищний), які конкретизуються в інноваційних принципах емерджентності, холістичності, студентоцентризму, концепції 4К, кордомедійності, інтеріоризації, імерсивності.

Практичне значення дисертації полягає у створенні авторського YouTube-каналу, на якому представлені відеоскрайбінг - практичні поради щодо методики викладання іноземних мов та граматики англійської мови (SimpleVideo - <https://youtu.be/90FjHFpG4mg>) та відеолекції з дисципліни «Історія зарубіжної літератури» для фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов (OfficeMix - <https://youtu.be/LfqYYCnFtUk>); сайту «Професійна майстерня» вчителів іноземної мови та зарубіжної літератури (WIX - <https://irynavakulova15.wixsite.com/metodologichna-skarb>); електронних посібників «Освітні цифрові інструменти для ефективної навчальної колаборації» (Figma - <http://surl.li/qwnkx>) та «Навігатор для вчителів: технології, методи та прийоми для розвитку навичок 4К» (BookCreator-<http://surl.li/qwnks>). Висновки і рекомендації, що були верифіковані в процесі експериментальної складової роботи (форми, методи, прийоми, технології, цифрові інструменти, семінари, тренінги, вебінари щодо розвитку 4К тощо), можуть бути реалізовані у фаховій підготовці студентів філологічних спеціальностей з метою розвитку їхнього інноваційного потенціалу, а також стати доцільними для слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти, у системі підвищення кваліфікації викладачів вищої школи. Варто відзначити науково-практичну цінність нових зарубіжних джерел з проблеми інтеграції

принципів інноваційної педагогіки у фахову підготовку майбутніх учителів, що було введено авторкою до наукового обігу.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Презентовані в дисертаційній роботі наукові положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації є обґрунтованими, що підтверджено всебічним аналізом наукових праць з обраної проблеми, з'ясуванням рівня розробленості її у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі, а також стратегією експериментальної роботи з діагностики рівня сформованості інноваційного потенціалу майбутнього вчителя іноземних мов та логікою впровадження організаційно-педагогічних засад розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці. Отже, сформульовані в дисертації положення, висновки вважаємо належно обґрунтованими. Фактів, що підтверджували б недостовірність поданої в дисертації інформації, не виявлено.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Вакулова І. В. розв'язала на високому науковому рівні поставлені в дисертаційній роботі завдання. Маємо відзначити, що дисертантка володіє методологією наукової діяльності та стратегією наукового дослідження. Науковий апарат дослідження сформульовано коректно, влучно дібрано систему методів дослідження, що уможливило якісне розв'язання поставлених завдань. Авторка здійснила експериментальну верифікацію ефективності розроблених організаційно-педагогічних засад розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці. Результати дослідження засвідчують залучення різнобічного варіативу джерел, зокрема, нормативних документів з питань інноваційності сучасного суспільства та вищої інноваційної освіти як важливої його інституції; а також валідність результатів експериментального дослідження, проведеного зі студентами таких закладів вищої освіти, як-от: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (довідка № 180-н від 03.11.2023); Український гуманітарний інститут (м. Буча) (довідка № 50 від 24.01.2024); Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (довідка № 17/17 – 2408 від 03.11.2023).

У процесі виконання наукового дослідження Вакулова І. В. опанувала освітню складову, що передбачена освітньо-науковою програмою для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, яка спрямована на формування загальних та спеціальних компетентностей. Відтак, вважаємо, що визначені в дослідженні завдання розв'язано, мети досягнуто, що підтверджує наукову компетентність дисертантки.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження було представлено у форматі виступів, доповідей та повідомлень на наукових, науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Педагогіка

у міждисциплінарному вимірі: андрагогічні засади сучасної вищої освіти» (2020), «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: феномен інноваційності вищої освіти» (2022); «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (2022), «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації» (2023), «Держава і Церква в новій та новітній історії України» (2023), «Методика та специфіка викладання іноземних мов у закладах вищої освіти» (2023); *всеукраїнських* – «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (2021); «Сучасні ресурси для перевірки наукових робіт на плагіат» (у рамках Школи академічної доброчесності Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Київського університету імені Бориса Грінченка; «Навчання і викладання на основі досліджень» (у рамках Фестивалю науки – 2022). Також результати досліджень були апробовані у VI, VII, VIII Міжнародній Грінченківській науковій школі для докторантів, аспірантів, молодих учених та магістрантів у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка (2021 р., 2022 р., 2023 р.). Навчально-методичні розробки використано у ході семінарів-тренінгів для вчителів приватних шкіл та викладачів закладів вищої освіти м. Києва, м. Бучі, м. Чернівці: «Освітні цифрові тренди онлайн-навчання», «Дивергентне, латеральне, критичне мислення як складові творчого напрямку розумового процесу людини» тощо.

Зміст і результати дисертаційної роботи висвітлено в 10 наукових працях, з них 9 одноосібних та 1 стаття у співавторстві, а саме: 3 – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 7 публікацій, у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Структура дисертаційної роботи є обґрунтованою, логічно побудованою і складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (405 найменувань, з них 137 іноземними мовами), додатків. Робота містить 23 таблиці та 3 рисунка. Основний текст дисертації викладено на 206 сторінках, загальний обсяг роботи – 277 сторінок.

У першому розділі дослідження «Теоретичні основи проблеми розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» на засаді аналізу концепцій розвитку суспільства, економіки та освіти «Індустрія 4.0», «Індустрія 5.0», «Освіта 5.0» авторкою переконливо обґрунтована об'єктивна необхідність інноватизації сучасного суспільства, розвитку надпрофесійних навичок, визначено соціально-економічні та наукові детермінанти дослідження. При цьому є позитивним, що нормативно-правові документи й об'єктивні обставини розглядаються дисертанткою саме у контексті проблеми дослідження.

На основі аналізу семантичних складників, якими є феномени «інновація», «інновація в освіті», «інноваційна людина», «потенціал» «інноваційний потенціал особистості», у вітчизняному та зарубіжному

науковому дискурсі визначено сутність та структуру базового конструкту дослідження «інноваційний потенціал майбутнього вчителя іноземних мов», що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-творчий та результативно-оцінювальний компоненти.

Здійснено аналіз зарубіжного досвіду розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці й доведено, що проблема впровадження інноваційного підходу до фахової підготовки у зарубіжних ЗВО є однією з пріоритетних й вважаються справжньою інвестицією, яка згодом приносить такі значні «дивіденди» як: стійка мотивація, відповідальність, всебічний розвиток, академічна успішність.

У другому розділі дисертації «Організаційно-педагогічні засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» здійснено цілісний аналіз стану фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов у засіб розгляду нормативно-правового контексту державного й корпоративного рівня, що забезпечує ефективне залучення здобувачів вищої освіти до інноваційного освітнього процесу. Дисертантка проаналізувала й зіставила освітні й робочі програми за спеціальністю 035 (Філологія) спеціалізація 03.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Українського гуманітарного інституту (Буча), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая (Київ).

Розроблено критеріальний апарат дослідження, представлений спонукальним, гностичним, процесуальним й рефлексивним критеріями з відповідними показниками.

Визначено етапи розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, а саме: 1 етап – акумуляції (накопичення); 2 етап – актуалізації (розкриття); 3 етап – реалізації (втілення).

Презентовано досить нетрадиційний підхід до визначення рівнів сформованості інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, а саме виокремлено репродуктивно-імітаційний, перетворювально-корекційний; продуктивно-інноваційний рівні.

Методологічно грамотно через відповідність певним науковим підходам виписано інноваційні принципи емерджентності, холістичності, студентоцентризму, концепції 4К, кордомедійності, інтеріоризації, імерсивності.

Обґрунтовано й розроблено організаційно-педагогічні засади розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, а саме: збагачення системи мотивів інноваційно-професійного самовизначення; доповнення освітньо-професійних та робочих програм інноваційним змістом; навчальна колаборація з використанням цифрових освітніх інструментів; застосування зворотного зв'язку, що передбачає рефлексію всіх суб'єктів педагогічного процесу.

Варто відзначити наукову й методичну доцільність зазначених засад навіть на рівні рекомендацій щодо поповнення й оновлення нормативного супроводу розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

У третьому розділі дослідження «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних засад розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов» логічно, зі збереженням всіх канонів наукового дослідження презентована експериментальна складова дисертації, а саме: розроблено діагностичний інструментарій, представлений як стандартизованими, так й авторськими методиками; презентовано впровадження розроблених засад в освітню практику розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов, що містить доцільні й цікаві інтерактивні форми організації навчання та техніки сугестивного, проблемного, рефлексивного характеру; зіставлено результати констатувального й контрольного етапу експерименту; статистично, у засіб використання критерію χ^2 (хі-квадрат) Пірсона, доведено ймовірність відмінностей між КГ й ЕГ на етапі констатувального та формувального експериментів, на прикладі яких було верифіковано ефективність розроблених організаційно-педагогічних засад щодо розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов.

Відзначимо, що загальні висновки відповідають поставленим дисертантом завданням. Матеріали, подані у додатках, сприяють повноті сприймання основного тексту.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

У процесі аналізу наукового доробку Вакулової І. В. не виявлено фактів недотримання академічної доброчесності. Подана дисертаційна робота перевірена на унікальність тексту за допомогою автоматизованої системи «Unіcheck», що не виявило порушень академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Вакулової І. В., вважаємо за необхідне виокремити деякі дискусійні положення.

9.1. У підрозділі 1.2 авторка визначає структуру базового конструкту дослідження, яким є «інноваційний потенціал майбутніх учителів іноземних мов». При цьому достатньо ретельно подано наукові позиції щодо компонентів інноваційного (творчого, духовного) потенціалу особистості. Проте авторські позиції щодо розкриття структури інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов викладено лаконічно й потребують певної деталізації.

9.2. Підрозділ 1.3. «Аналіз зарубіжного досвіду розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці» має дещо реферативно-описовий характер, необхідно посилити його аналітичну складову у напрямі розкриття можливостей імплементації певних аспектів зарубіжного досвіду в практику вітчизняної вищої освіти.

9.3. На нашу думку, робота дещо обтяжена розглядом загальновідомих усталених термінів, таких як: «критерій», «показник», «діагностичний інструментарій».

Проте зазначені зауваження мають рекомендаційно-уточнюючий характер.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлено авторські ідеї та розробки, що уможливили розв'язання завдань дослідження. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, обґрунтовані, розроблені й сформульовані дисертанткою особисто. Подані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані з метою підкріплення ідей здобувачки. Більш суттєві результати дослідження викладені у висновках відповідно до завдань дисертації. Загалом текст дисертації відповідає чинним вимогам щодо його оформлення.

Дисертаційна робота Вакулової Ірини Василівни «Розвиток інноваційного потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці» є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, яка має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає чинним вимогам Наказу МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України від 31.05.2019 р. №759) і Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р.), а її авторка Вакулова Ірина Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології
та психолого-педагогічних наук
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

В. Желанова

Вікторія ЖЕЛАНОВА

